

Hervé Le Corre
Sota les flames

Traducció d'Albert Pejó

L'ECIÈCTICA

bromera

La nit, i una lluna massa clara que els tenyeix de blau. Caminen sense fer soroll, amb les sabates embolicades amb draps. Són tres en aquesta trinxera esbotzada en alguns punts, amb les cames menjades per les tenebres clavades al fons, es torcen els turmells, perden l'equilibri, de tant en tant s'entrebanquen, s'empassen els renecs, s'enganxen al camarada del davant, de qui només distingeixen una massa fosca. Fa un moment han passat a cent metres d'un campament. Amb el foc moribund, una pila de brases. El sentinella endormiscat repenjat en el fusell. Han aguantat la respiració i han amagat el cap dins dels colls aixecats de les guerrerres. De tant en tant esclata el foc d'artilleria al mont Valérien, com un tro llunyà, com un redoblament fúnebre de tambor. Xiula un obús en la foscor. Versalles bombardeja París a cegues per intentar matar els que no dormen. Darrere seu, les explosions semblen una tos ofegada. Sota les bombes, la ciutat espera i tremola de por i de ràbia. I quan es giren, els tres homes veuen alçar-se la vermellor d'un incendi per sobre de la massa fosca de les fortificacions.

Renilla un cavall a la llunyania, cap a l'Avenue de Saint-Cloud. No gaire lluny, un gos es posa a bordar fins que el fa callar el crit d'un home i segurament també una coça, perquè l'animal gemega de dolor.

Són tres soldats de la Comuna. 105è batalló federat.

El que va al davant es diu Nicolas Bellec. Sergent. El van ascendir dissabte passat al fort de Vanves,¹ perquè calia substituir el

1. Vanves (i Issy): forts que defensava el sud-oest de París, conquistats pels versallesos els dies 9 i 13 de maig. Eren punts estratègics i van ser l'escenari de combats molt violents. (*Totes les notes són de l'autor.*)

sergent titular, a qui un obús havia arrencat mig cap. Els vuit camarades que quedaven de la vintena que eren aquell mateix matí es van tirar a terra i van decidir allà mateix, espantats, coberts de cervell i de sang, cridant a través de l'enrenou. Ara manes tu, Bellec. Per l'amor de Déu, treu-nos d'aquí! Ell amb prou feines els veia, amuntegats al peu d'una muralla d'on sortien disparats amb un xiulet trossos de pedra i fragments d'acer de la mida d'una mà amb unes espurnes pàl·lides enmig de la boira de pols i fum. Feia dos dies que havien recuperat el fort, i s'havien atrinxerat sota la tempesta d'obusos desencadenada pels versallesos fins que el general Wroblewski va ordenar l'evacuació. Havien fugit pels túnels de Montrouge, negres de sutge, sagnant i plorant de ràbia. Així que sergent perquè en feia falta un.

Han sortit per una bretxa a la muralla, a prop de la porta de Passy, després d'abandonar el post de comandament instal·lat a l'ajuntament del districte. S'han aturat un moment a escoltar les discussions, els crits, els insults, i després s'han allunyat de la batalla campal que regnava allà dins. La gent es clavava empentes mentre cridava traïció i es barallava pel destí que es mereixien els artillers que havien abandonat les fortificacions després dels bombardejos del dia anterior. Nicolas ha fet un gest als seus dos companys. Adrien, el més jove, un xicot de setze anys amb prou feines, s'ha carregat un sac a l'esquena mentre es recol·locava el fusell, que li feia nosa, i el pèl-roig alt que hi havia al seu costat i que tothom anomena el Roig, s'ha posat dues grans alforges de cuir en bandolera. S'han esquitllat entre els que cridaven i els que dubtaven, obrint-se pas entre les empentes, esquivant els cops de puny mal orientats i les gesticulacions, i han sortit sense dir ni una paraula a la nit freda.

El carrer estava desert, fosc. De tant en tant hi havia torxes enceses que dansaven i fumejaven. Han caminat en silenci cap a un braser que projectava una lluïssor vermella sobre les siluetes dels homes agrupats al seu voltant. Els homes parlaven en veu baixa, es

fregaven les mans, amb els rostres inclinats damunt del foc, daurats per la llum com si fossin caps d'estàtues de bronze polit. Un d'ells ha tossit i acte seguit ha escopit dins del braser. S'ha girat cap a Nicolas i s'ha fixat en les armes i en la càrrega que duien a sobre. Era un home alt amb un bigoti que li penjava i les galtes plenes de pèls eriçats d'una barba d'uns quants dies. Ja no era jove, i la nit i la lluïssor en moviment del foc donaven vida als solcs de les arrugues que li omplien la cara.

–Salut, ciutadà. On aneu, amb tot aquest embalum?

–No te'n podem dir res. Hem de sortir.

–Doncs no passaràs. Aquesta barricada no la creua ningú, ni en un sentit ni en l'altre.

Ha assenyalat amb un gest vague una pila de terra i llambordes amb tres carretes bolcades al damunt.

–Una mica més i la passem sense veure-la –ha dit el Roig.

L'home se l'ha mirat mentre s'estirava el bigoti.

–Sembles molt espavilat, tu. Potser em vols donar lliçons. Al 48 ens haurien anat bé, els llestos com tu, així no haurien mort tants camarades.

Nicolas li ha posat una mà al braç al Roig, que es disposava a respondre.

–Ja no som al 48. Allò era una revolució i ara hi ha una guerra. Almenys hi ha vint mil soldats al bosc de Boulogne i fins a Montrouge. Ja vas veure els bombardejos, ahir. I l'artilleria de la marina des del mont Valérien, que té una quarta part de la ciutat sota el foc. D'aquí a dos o tres o quatre dies entraran a París, si no s'hi fa res, i jo crec que no s'hi farà res. Així que la teva barricada, ciutadà, farà tant de servei com una bala de palla davant d'un tren en marxa.

L'home ha abaixat el cap, ha sospirat i un atac de tos l'ha fet doblegar. Ha recuperat l'alè com ha pogut i ha escopit entre els peus. Durant un moment no ha dit res, girat cap a la barricada. Al voltant del braser, les converses s'havien apagat. Tots es miraven sense veure's realment en aquella nit foradada per les flames.

–Esperem una metrallera. Potser una peça del 8, però no és segur. El tren, com dius tu, el farem descarrilar. Amb un bri de palla o un gra de sorra. Aturarem la màquina.

Ha ressonat una veu procedent de la foscor, acompanyada d'una bafarada d'escalfor i un revifament de les flames.

–Sou del 105è?

–Exacte.

Un home ha fet un pas endavant. Coixejava i es recolzava en un bastó recargolat. Els ha donat la mà a tots tres amb una lleugera inclinació.

–L'altre dia volíem avançar fins al fort per treure-us d'allà, però La Cécilia² va dir que només serviria perquè ens fessin miques, i no ens vam moure, a fe de Déu. Amb la ràbia a l'estómac, recony. Hi va haver una companyia que va avançar malgrat les ordres, però la pluja de foc era tan intensa que al cap de dues hores ho van deixar córrer. Els vam veure tornar amb els seus morts, que no van voler deixar allà. Què hi podíem fer, nosaltres?

Ningú ha sabut què respondre. Una canonada, lluny, ha parlat en nom seu. El veterà del 48 s'ha omplert la pipa. Les pupil·les li brillaven molt a la llum del misto.

–La defensarem, aquesta barricada... Ens hi aferrarem com a un salvavides en plena tempesta. I els petarà a la cara.

L'home sacsejava el cap, amb la mirada baixa, com si es volgués convèncer a ell mateix del que acabava de dir. Nicolas no ha trobat res per respondre-li. De petit, a Saint-Pabu, on s'havia criat, sovint li havien explicat històries de mariners perduts entre els avencs salats de les tempestes. Arrossegats amb els salvavides i tot, desapareguts per sempre més. O escopits a la costa, verdosos i inflats d'aigua, com aquells que va veure un dia després d'una maregassa terrible.

–Ens enfonsarem amb ella –ha replicat el coix–. Ja has sentit el que ha dit el camarada... Al bosc hi tenen una multitud d'assassins...

2. La Cécilia: general de la Comuna.

Amb ells, no hi pot haver quarter... Tots aquells soldats que van fugir davant dels prussians i que ara se senten prou valents per venir a afusellar el poble són tots fills de putes i borratxos, com els seus pares. El món segueix estant en mans dels bèsties... La República Social encara es farà esperar.

El vell s'ha redreçat amb un encongiment d'espatlles. S'ha girat cap a Nicolas i els seus dos companys. D'esquena al foc, amb la nit a sobre, tenia el rostre menjat per la foscor, sense mirada, com el d'un mort, i Nicolas no hi veia res més que una tristesa insondable, malgrat l'enorme bigoti blanc que surava damunt d'un gran somriure.

—Tant és... Ja arribarà, encara que jo ja m'hagi mort. Ensenyarem als que vindran darrere nostre com hem lluitat, perquè n'aprenquin, i després mirarem de córrer més de pressa que les bales!

Darrere seu, Nicolas ha sentit Adrien que esbufegava i deixava a terra el sac amb un soroll sord i buit de metall.

—Què hi porteu, aquí dins? —ha preguntat el bigotut.

El coix s'ha acostat, recolzat a la branca que li feia de bastó, i ha assentit com si ho hagués entès tot.

—No us en podem dir res. Hem de marxar, que s'ha fet tard. Tinc un salconduit firmat pel general Dombrowski.³ Si en voleu saber més, demaneu-l'hi a ell.

Nicolas ha furgat a les butxaques de la guerrera i n'ha tret un full de paper, que ha desplegat.

El vell l'ha aturat.

—No cal. Podeu passar. I mireu de tornar vius i sencers.

Mentre passaven pel costat del foc, els homes els donaven ànims en veu baixa i els desitjaven bona sort amb uns copets a les espatlles.

3. Jaroslaw Dombrowski: nascut a Polònia (annexionada per l'imperi rus) el 1836 i mort a la Rue Myrrah de París el 23 de maig del 1871 durant els combats contra els versallesos. Nomenat general de la Comuna, on és un dels pocs oficials superiors, juntament amb un altre polonès, Walery Wroblewski, que té formació militar. El talent i el coratge d'aquells dos homes eren reconeguts per tothom.

A prop de la barricada dormien vint o trenta homes, mal asseguts o ajaguts de través, que remugaven i roncaven i es regiraven bruscament amb un gemec. Han remuntat el monticle de terra fent rodolar unes quantes llambordes sota els peus. Han avançat entre la runa i les restes d'edificis escampades per les bombes al mig d'un carrer que portava fins a les muralles, sense cap llanterna, cap flama tremolosa que guiés els seus passos. Pudor sufocant d'incendis mal apagats. Han hagut d'escalar les ruïnes d'una casa que s'havia esfondrat al carrer. Aquí i allà apareixien mobles trencats i cortines esquinçades. Més enllà, un cavall mort, capgirat entre els braços d'un carro, començava a fer pudor, amb el ventre inflat entre les potes esquarterades. El clar de lluna, d'una blancor insolent, projectava una blavor fosca i feia que les façanes de les cases s'alcessin al seu voltant com les parets d'un engorjat.

El terra està plantat de troncs d'arbres esmicolats, de soques capgirades amb les arrels nues. Un sembrat monstruós. Olor barrejada de fusta, de pólvora i de carn podrida. Pudors de batalla. De tant en tant, les vares d'un carro clavades a terra, eixos dislocats sobre el llom d'un cavall mort. Fa un moment han tingut un sobresalt al veure un braç dret sobre el talús, sostingut d'una manera estranya entre els radis d'una roda trencada, amb una mà enorme de dits crispats. Aranya monstruosa brandada contra el cel. S'han aturat sense dir res i han contemplat aquella resta humana, i a continuació han mirat al seu voltant com si haguessin de trobar el propietari de la mà titubejant enmig del desastre. Adrien ha preguntat si l'havien de deixar així, plantada com si fos una branca, però els altres dos han reprès la marxa sense respondre-li, i ell els ha seguit, girant-se cap a aquella mà macabra fins que ha desaparegut en la foscor.

Surten de la trinxera i s'aturen per orientar-se, ajupits, tan immòbils que algú els podria prendre per una pila de roques abocades allà per la gran destrossa del combat. Els versallesos es

van retirar després de l'atac a la porta d'Auteuil. En la llunyania destaca, més enllà del llac, la lluïssor de tres focs de camp. Hi ha furgons disposats al llarg de la carretera, a la cruïlla del passeig de la Reina. No es mou res. Ni un sol soroll. Fa la sensació que de cop i volta tot ha callat i s'ha paralizat per veure'ls millor. Les trampes parades tenen aquests silencis i aquesta immobilitat de mandíbules obertes.

—Per allà —xiuxiueja el Roig—. Hem d'anar fins al llac. És just abans de la cascada.

Es tornen a posar en marxa. L'avinguda és una àmplia cinta pàl·lida que es descargola sota els seus peus. El Roig s'ha situat al davant. Coneix el bosc com el palmell de la mà de l'època en què el seu pare, quan ell era molt petit, per donar més sabor a la sopa, els diumenges es llogava als passejants amb el seu cotxe tirat per un rossí salvat de l'escorxador per uns quants francs. Era un cavall vell, animós i manso, que li va durar quatre anys, fins que un vespre de juny va caure mort al pont de Grenelle, amb els narius plens de sang. El Roig es coneix de memòria el sotabosc i els camins que el travessen, les carreteres i els ponts. Malgrat l'enrenou de la batalla, encara s'hi orienta amb l'estranya seguretat d'un cec.

Travessen la carretera i baixen a un fossat fangós. L'argila els enganxa els peus i els reté amb sorolls de boca goluda, i sembla que els vulgui xuclar cap al fons per absorbir-los. A cada pas, s'extirpen d'aquest llot i esbufeguen i noten com el cansament fa més pesats els sacs. Amb la lluïssor dels focs, veuen el moviment del fullatge dels arbres. De tant en tant, el vent els fa arribar una remor. Veus llunyanes. Una rialla de dona. S'aturen per escoltar millor, i després segueixen avançant. De cop, el Roig supera el talús en dues gambades i corre cap als arbres. Els altres dos el segueixen. Es capbussen als forats dels obusos, escalen de panxa a terra monticles que fan pudor de sofre. Arriben a la coberta dels arbres i s'aturen per recuperar l'alè. Més endavant, just davant seu, hi ha uns homes que parlen, però no els veuen per culpa dels matolls que envaeixen el sotabosc.

S'hi acosten, ajupits, i de cop s'immobilitzen i s'agenollen al veure una flama que s'acosta a una pipa i la silueta de dos soldats, fusell a l'espatlla, drets davant la resplendor blavosa d'un foc gairebé apagat. Darrere seu, una bateria instal·lada al costat d'un embarcador amb un berenador. Des d'ahir, aquesta peça del 12 bombardeja sense parar tot el districte. Dos o tres obusos cada hora. S'aixequen i s'hi acosten més, pas a pas, aguantant la respiració. Els dos soldats són a trenta metres. El clar de lluna arrenca al canó un reflex apagat d'animal fred.

Nicolas i Adrien deixen els sacs a terra sense fer soroll. Treuen de la funda dos ganivets que s'enfilen al cinturó, a l'altura dels ronyons. El Roig s'ha assegut i recupera l'alè. Té un revòlver molt gros a la mà. Adrien s'allunya i desapareix més enllà, en un sot. Un fossat o un cràter d'obús. Nicolas l'ha seguit, però s'ha aturat al límit de la clariana i intenta veure on s'ha ajagut el seu company. No veu res més que un camp immens ple de monticles gegants, i més enllà el reflex de l'aigua.

–Ajudeu-me! Per pietat!

La veu surt de terra.

–Qui hi ha?

Un dels soldats amartella el fusell i s'avança. La silueta inclinada en la claror lívida. El seu company no es mou. Ell també agafa fort l'arma.

–Ai, Déu meu! Quin mal m'he fet!

–Qui és que crida així?

El soldat s'ha aturat en un terraplè, amb el fusell engaltat.

–Porto un missatge per al general Clinchant!

Nicolas no perd de vista l'altre soldat, que ha fet uns quants passos cap al seu company. La veu d'Adrien, esmorteïda al fons del forat, és la d'un moribund.

–I què li vols dir, al general? A aquestes hores dorm!

–Els comunards... preparen alguna cosa...

–Què?

–Remata'l –diu el soldat que s'ha quedat enrere–. Després ja veurem si porta algun missatge o no. No ens en podem fiar, d'aquesta gent. Ja té un peu a l'altre barri, ja no ve d'aquí.

–I si el general no rep el missatge? I si és important el que li vol dir aquest mig mort?

L'home baixa al forat. Se sent un gemec. S'eleva un lament apagat, com el d'una criatura o d'un gos. L'altre soldat també s'hi acostava, amb l'arma apuntant al davant. Passa a menys de deu metres de Nicolas, supera el monticle, s'està un moment immòbil i després s'inclina cap al forat per veure-hi millor. Nicolas corre cap a ell, però ensopega amb una rodera i cau de panxa a terra. Sent l'home que deixa anar un crit i després, aixecant el cap, veu com l'apunta amb el fusell i cau enrere sense deixar de cridar. Nicolas es precipita a la vora d'aquell forat fosc i hi distingeix un garbuix de cames i braços, i al cap d'un moment veu alguna cosa fosca que es mou allà baix, on destaquen les esclatxes clares dels ulls d'Adrien. El noi s'aparta de sobre els cadàvers dels dos soldats, amb el ganivet encara a la mà. Està cobert de terra i de sang.

–No és pitjor que degollar un porc. I criden menys.

Els dos homes recuperen l'alè mentre contemplen els cadàvers ajaguts d'esquena. Adrien s'eixuga el ganivet a la cuixa i escup sobre els morts, i d'un cop de peu els engega un grapat de terra fosca. Nicolas intenta distingir els rostres, però només veu unes boques obertes i uns fronts pàl·lids sota aquella lluïssor blanquinosa. Senten el xiulet del Roig darrere seu, tornen cap a ell i se'l troben dret al costat dels sacs, immòbil, alçant-se enmig de les tenebres com un espectre.

–Encara no estem –diu–. Ara ens hem d'ocupar del canó.

Corren com poden cap a la bateria, ensopgant i esbufegant, i s'aturen en sec al sentir una veu que pregunta en la foscor:

–Què passa? Sou vosaltres, nois?

L'home s'asseu, amb una manta al cap, repenjat contra una caixa plena d'obusos. Mira al seu voltant i està a punt d'aixecar-se quan

el Roig li clava un cop de culata a la cara. L'home cau de costat amb un gemec i després calla.

Tots tres obren els sacs i treuen el material. Un rotllo de cordó, un barrilet de pólvora i un obús del 8. El Roig carrega el canó, pólvora, tap d'estopa. A continuació aixeca l'obús del 8 i l'estreny contra el pit amb precaució, com si fos de vidre, i el fa lliscar, al revés, dins del tub. Ha ajustat l'espoleta perquè exploti amb deu quilos de pressió. Després aixeca a poc a poc l'alça i tots tres deixen de respirar fins que ha baixat tot. Nicolas entatxona el canó de terra i s'aparta d'un salt. Aleshores treuen d'un dels sacs un altre obús al qual han tret l'espoleta i l'han substituït per un simple tap de suro. El col·loquen sota les dues caixes de munició fixades en un carro d'artilleria, planten el cordó a l'ogiva i el desenrotllen vint metres. Durant uns quants segons, no es mouen. Observen la màquina infernal que tenen al davant.

—Som-hi —diu el Roig.

Recuperen els sacs. Adrien ja s'allunya, amb el cap encongit.

—I aquest?

Assenyala amb el dit l'artiller estabornit.

Nicolas s'encongeix d'espatlles.

—Fa dos dies que bombardeja i que mata, de lluny i sense embrutar-se. Ara sabrà què se sent quan et cauen a sobre.

El Roig riu darrere seu. Li llança una capsa de mistos.

—Fes els honors.

El cordó ja crepita. Una flor de fòsfor corre per terra. El Roig acosta la metxa a l'oïda del canó i arrenquen tots a córrer, sentint-se lleugers de cop, saltant els forats i els bassals, endinsant-se sota els arbres com una bèstia perseguida. Arriben a un camí i just en aquell moment la primera explosió els fa sortir volant i aterren tots tres de quatre grapes. Es giren i veuen com puja cap al cel un arbre de foc encegador, i al cap d'un moment la salva d'obusos els martelleja el ventre i senten els resquills d'acer que xiulen entre els arbres i fan miques fulles i branques. Damunt seu, una calor que fa pudor de

pólvora i fragments de fusta i estelles enceses en ple vol que cauen amb un brunzit i s'apaguen als seus peus.

Finalment es giren d'esquena als focs artificials i arrenquen a córrer un altre cop. Ja se senten els tocs d'alarma de les cornetes i crits en la llunyania. Corren traient el fetge per la boca. De tant en tant, Adrien encara troba energies per deixar anar una rialla apagada. Com els hem deixat, aquells malparits!

Entren a París per on n'han sortit fa una estona. No hi ha ningú als bastions. Ni un sol sentinella. Podrien entrar dos mil homes abans que algú se n'adonés. Nicolas s'atura i es gira per escrutar la nit, per escoltar aquest silenci que li resulta tan estrany i intentar descobrir-hi el trepig apagat dels regiments a l'assalt o el rodament dels canons sobre l'empedrat. Podrien ser allà mateix, trepitjant-los els talons, podrien ser milers sortint del bosc com llops, preparats per escampar-se per París, una pesta de ferro i de foc.

—Què mires així? —li pregunta el Roig—. Esperes més explosions? Que no n'has tingut prou?

—Sí, sí, però...

—No diguis res. Aquesta nit no vindran.

Amb prou feines es veuen l'un a l'altre, no distingeixen què diuen els seus ulls. L'esperança fatigada, la inquietud que se'ls enganxa a les soles i fa més pesat cada un dels seus passos. Es tornen a posar en marxa, seguint la via de tren fins a la barricada que han travessat fa una estona, que segueix vigilada per dormilegues.

Tornen a passar pel post de comandament de l'ajuntament. Encara hi ha més de dues-centes persones, guàrdies nacionals amb el fusell a l'espatlla o civils amb guardapols o redingot, o joves malgirbats farcits de cartutxeres, amb el revòlver al cinturó, i unes quantes dones que parlen entre elles en un racó. Segueixen cridant i discutint. S'inflamen, riuen, fan rots o s'enrogallen.

Des de La Muette fins al Point du Jour, ningú respon als atacs, els canoners fugen, els sentinelles deserten. Canons sense servidors, talussos esventrats. Foc i acer com si brolessin de les entranyes de

la terra. Ningú gosa aventurar-se en aquest infern que es desborda. Dombrowski ha aconseguit repel·lir les línies versalleses i ha seguit fins a Choisy abans de veure's obligat a deixar-ho córrer, superat numèricament, sense reforços ni municions. El bombardeig s'ha aturat cap al migdia, els versallesos han retirat la majoria de peces, però els soldats se segueixen passejant tranquil·lament pel bosc de Boulogne. Tenen el campament sota els arbres, una mica més enllà. A la nit es veuen les seves fogueres. Quan el vent bufa a favor, se'ls sent riure i cantar.

–Amb els pits enfora i les cames obertes! –s'esgargamella un caporal dret dalt d'una cadira, sota una bandera vermella clavada a la paret–. Així està París! Els versallesos només cal que se li tirin a sobre com si fos una puta!

–Igual que la meva parenta! –grinyola un homenet mentre escup a terra–. L'hi penso regalar al senyor Thiers, i el matarà a embranzides!

Esclat de riure general.

Un home alt i esprimatxat, amb el quepis de costat i la cassoleta enorme de la pipa que li rebotava a la barbeta, branda la baioneta com un carnisser de la Villette brandaria un ganivet de desossar.

–Què foten, a l'ajuntament? Al Comitè Central? Necessitem reforços! I Delescluze? Es retalla la barba davant del mirall després d'un bany ben calentó? Agafo sis homes i els vaig a buscar, tots aquests senyors, perquè vinguin aquí i ho vegin per ells mateixos, ja que no ens creuen. De passada afusellem els desertors i a la tornada portem deu batallons amb nosaltres!

–Ben dit, ciutadà! Tots a l'ajuntament! Visca la Comuna!

Aclamacions. Esbronzades. Xiulets. Discussions. Els homes s'agafen pel coll i es llencen els arguments a la cara, a crits. La sala retruny de ràbia i les pipes, indignades, escupen espurnes. Insulten els covards que han abandonat les muralles, que han deixat les fortificacions sense defensa i han abandonat els canons. S'han vist agents versallesos que guiaven el foc d'artilleria amb llums de fòsfor.

–Càgum la puta! Ja m'hauria agradat veure-us sota el foc, aquests últims dies! Aquest que us parla hi era. Ha sigut una carnisseria. Els que no fugien, sortien volant a trossos. Per tot arreu recollíem braços, cames i budells! Sí, senyor! Això és valentia feta miques, que no serveix de res!

–Qui parla de valentia? No és només la munició, el que ens falta! Hi ha vegades que surten tres-cents homes a l'atac i només n'arriben un centenar. Busques els altres i els veus que fugen corrent mentre criden que els oficials els porten a l'escorxador, que no saben el que es fan! Sense haver disparat ni un sol tret! Surten volant com pardals! Colla de covards! Els hauríem de posar tots contra la paret!

Dos homes s'agafen pel coll de la guerrera, front contra front, com si es volguessin arrencar els ulls amb la mirada, i al cap d'un moment s'aparten l'un a l'altre, sentint-se cansats de cop i volta, amb el cap abaixat, mentre al seu voltant la gentada crida a plens pulmons i es forma una marea ondulant de caps i espatlles.

Alguns capitans s'enfilen a les taules i intenten reunir els seus homes. Primera companyia del 112è, amb mi! Branden el sabre i fan onejar el quepis, però la cridòria és massa forta, i s'han de girar en totes direccions per arengar aquesta multitud furiosa, per atreure una mirada, per trobar algun tinent que transmeti les seves ordres, per intimidar algun sergent per fer-lo filar dret. Els altres se'ls en riuen als nassos, els alcen el puny i els engeguen a la merda. Els insulten a crits, amb unes ganyotes horribles de furor i angouxa als rostres. Els oficials s'esgargamellen: El 85è a les meves ordres, maleït sigui! Assemblea al pati! Però el tumult anul·la totes les ordres, ofega la seva autoritat en un oceà de ràbia desconcertada.

El Roig estira Nicolas per un braç. Adrien recull el sac. Surten deixant l'enrenou darrere seu i s'endinsen en la foscor dels carrers sense dir res, titubejant de tant en tant entre les ruïnes de les façanes bombardejades. Més endavant veuen un fanal suspès a sobre del rètol d'una taverna.

–Mireu, allà –diu Adrien–. Està obert.

Per la finestra surt una claror molt tènue, i quan hi entren distingeixen, sota els llums de petroli penjats de les bigues, cinc homes entaulats davant d'una gerra de cervesa, amb els quepis al davant. Parlen en veu baixa, sense gairebé dignar-se mirar els nouvinguts. En un racó, uns quants fusells repenjats a la paret. Sola en una taula hi ha una dona que sembla que dormi, amb el cap damunt dels braços encreuats i els cabells llargs i grisos escampats al seu voltant, de qualsevol manera. El taulell és una post de fusta posada al damunt de tres botes. A sobre, dos canelobres fan ballar les ombres al sostre i arrenquen reflexos a les ampolles alineades als prestatges.

–Estem a punt de tancar –diu un home gros amb els cabells tallats arran i un posat esquerp que apareix darrere d'una cortina molt gruixuda.

–No ens quedarem. Posa'ns vi. I també ens hauríem de rentar una mica.

Nicolas deixa tres monedes sobre la post.

–Al darrere, al pati –diu l'home–. Hi ha una bomba. I agafa els diners. Aquí la Guàrdia Nacional no paga.

Tots tres van a rentar-se les mans i la cara sense veure-s'hi gaire. La sang i el fang s'han assecat, i l'únic que poden fer és fregar-se amb força sense parar de rondinar.

–Canvio el fusell per un bany –diu Adrien.

El Roig es posa a riure.

–Ben pensat. Així moriràs net.

–Si em veiés la mare, ella que volia que em banyés un cop per setmana...

–T'ensumarà abans de veure't. Així tindria temps d'escalfar-te l'aigua!

Els tres homes riuen mentre s'eixuguen amb els faldons de les camises. Quan tornen a entrar a la taverna, els cinc homes s'han aixecat i porten les armes a l'espatlla. Al mig del grupet hi ha una

dona escabellada, alta i forta. Amb les mans lligades al davant. Un dels guàrdies s'acosta a Nicolas. Els ulls riallers sota la visera del quepis.

—Sergent Corvoisier, del 212è. Hem de portar aquesta dona a la Sûreté. Uns testimonis la van veure ahir fent senyals als versallesos amb un llum per guiar els artillers. I duia un plànol del barri a sobre.

La dona manté el cap abaixat. Un dels homes de l'escorta li agafa la barbata i l'obliga a aixecar-lo. Té el pòmul dret inflat i el mentó brut de sang seca. No mira enlloc. Els ulls se li mouen embogits en totes direccions, com si busqués alguna cosa. El soldat li clava un clatellot.

—Eh, porca? El que t'agradaria és que ens afusellessin a tots o que ens obrissin l'estómac amb una baioneta! Te l'hauríem hagut de fotre pel cul, el llum! Però a la prefectura ja te'ls faran escopir, els noms dels desgraciats que et fan de còmplices!

—Ara mateix n'hi ha per tot arreu —diu Corvoisier—. Espies, traïdors, tota aquesta xusma. Ens passem el dia perseguint-los. Hi ha oficials i tot. L'altre dia, un coronel. La Sûreté ens va requerir per fer aquesta feina, perquè els policies han desaparegut. I vosaltres? Què hi feu tan tard per aquí?

—Estudiem artilleria —diu el Roig—, però com que no acabem d'entendre com va, la cosa surt de tort.

El rostre del sergent s'obre en un gran somriure.

—Heu estat vosaltres, els dels focs artificials de fa una hora al bosc?

Els tres camarades assenteixen.

—Representa que això desmoralitza els versallesos —diu Nicolas—. El general en diu *guerra d'assetjament*. Diu que a Napoleó el van fer fora d'Espanya així. Es tracta de no presentar batalla a un exèrcit més poderós. És com una guerra popular. L'enemic ataca per tot arreu i aquells idiotes no saben com defensar-se'n. També diu que si el Comitè Central li fes cas, podríem recuperar Issy i Vanves i

reforçar les guarnicions. I també diu que hauríem de fer servir més l'artilleria. En comptes d'això, abandonem les muralles sota el foc enemic i construïm barricades.

Darrere el taulell, el taverner fa que no amb el cap, amb un posat contrariat.

–Aquestes barricades són de cartó pedra. Un pur decorat teatral. Els homes es giren cap a ell i se'l miren sorpresos.

–No hi esteu d'acord? Així no aturarem els versallesos, i ho sabeu molt bé! Això només servirà per defensar el Faubourg Saint-Antoine tres dies, càgum els collons!

L'home sospira i prossegueix.

–De totes maneres, ja no hi ha res a fer. Demà o d'aquí a deu dies entraran a París, i res ni ningú els podrà aturar.

El Roig se li acosta i buida d'un glop un got de vi.

–Això ja ho veurem –diu.

Els homes de Corvoisier assenteixen amb un murmuri.

–No saben què vol dir atacar el poble de París –diu un d'ells.

El patró s'encongeix d'espatlles. Sou molt joves... Potser teniu raó vosaltres... I agafa uns gots nets. Ronda general. Es posen a parlar tots alhora. Discuteixen sobre la millor manera d'aguantar una barricada, de col·locar els canons. Metralla, tirs creuats. Emboscades. De cop i volta, tot sembla molt fàcil. Com si Thiers desplegués davant seu uns regiments d'opereta. Nicolas els deixa dir. El taverner se'ls escolta amb un somriure trist i una ampolla de vi dolç a la mà. En un racó, ajagut en una cadira, Adrien dorm amb la boca oberta i el fusell entre les cames.

El sergent Corvoisier pateix per l'hora. Aviat serà mitjanit. I encara han de travessar mitja ciutat per entregar la presonera a la Sûreté. Es donen la mà, es claven copets a l'espatlla mentre es tracten de «ciudadà» i de «camarada». Es diuen fins aviat a les barricades. D'aquí un mes a Versalles, als jardins reials. I després abandonen la taverna enmig d'un gran guirigall de comiats mentre empenyen davant seu la dona, que ensopega per culpa de la corda

que li lliga els turmells. En el silenci que es fa a continuació, se sent durant una bona estona el ressò de les seves botes a l'empedrat.

Adrien es desperta, mira la sala buida al seu voltant, es passa els dits pels cabells i es clava dues bufetades.

–Quants anys tens, noi, per rondar de nit amb aquests dos? –li pregunta el patró.

–Gairebé divuit.

L'home somriu mentre endreça les ampolles.

–I si no és veritat qui ho ha de saber, oi?

–Quina importància té, l'edat que pugui tenir? A més a més, jo no rondo, faig coses!

–És un mestre de la navalla –diu Nicolas–. Treballa bé i de pressa.

–Abans de la guerra era aprenent de carnisser a Le Bourget. L'amo i jo matàvem la meitat dels porcs del poble, no hi havia ningú millor que nosaltres.

–I ara degolles soldats...

–No dona tant, però és per la Comuna, o sigui que acabarà sortint a compte!

El Roig ha agafat el sac. Indica a Nicolas amb un gest que s'haurien de posar en marxa. Els tres homes es preparen esbufegant, notant el cansament que porten a sobre. El taverner els acompanya fins a la porta arrossegant els peus, amb un posat abatut.

–Si passeu per aquí, entreu a fer un got. Sou bona gent.

Es fan promeses que ningú es creu. L'esclat d'un obús al nord, a la banda de l'Arc de Triomf, els fa alçar la mirada cap al cel fosc. Què deien? Ah sí, adeu!

Es perden una mica en el laberint de carrerons estrets, on es creuen amb algun vianant furtiu que s'allunya de seguida a la vista de tres guàrdies nacionals. En alguns llocs, voregen façanes rebentades i trepitgen una trencadissa de vidres. De tant en tant, una paret destrossada deixa entreveure un jardí i, al fons, un casolot amb els porticons tancats.

—Podríem anar a dormir allà —diu Adrien—. No hauríem de caminar tant i variariem una mica de les màrfegues.

Un barri fantasma. Les cases que encara estan intactes s'alcen davant seu, tancades amb pany i forrellat. Plenes d'un silenci que sembla que brolli de les parets i s'estengui pels carrers com un menyspreu. Els burgesos van fugir a finals de març i van deixar uns quants criats perquè vigilessin les seves propietats, convençuts que la revolta quedaria ofegada en un parell de setmanes, el temps necessari perquè l'exèrcit es reagrupés, i que tornarien ben aviat a seguir disfrutant i prosperant envoltats de velluts i de sedes. Tenien por que la xusma assaltà els seus salons, i resulta que és el bàndol de l'ordre el que omple els menjadors d'obusos vandàlics i el que arrenca de les parets destrossades els rostres dels avantpassats amb els seus marcs daurats.

Nicolas aixeca la mirada cap a un edifici amb balcons sostinguts per cariàtides. Té el sostre destrossat, ple de bigues que sobresurten. De què seran capaços, quan tinguin Montmartre i Ménilmontant a l'abast dels canons? Quan puguin bombardejar els edificis superpoblats de misèria, els tuguris dels pobres? Quan puguin enterrar el populatxo que tant odien sota les ruïnes dels seus antres? Nicolas pensa en la batalla de l'altre dia, al fort de Vanves. Allò era una autèntica guerra, una guerra total, molt més ferotge, molt més acarnissada que la que Badiguet i el seu estat major d'incapaços van lliurar contra els prussians. Amb un país estranger, sempre s'acaba acordant una pau i firmant rendicions o tractats. Entre ells, prínceps i generals, a vegades bastards de la mateixa sang, sempre acaben mostrant-se molt educats, saludant-se amb aquells barrets de plomes que porten. Però quan es tracta de combatre el populatxo, no hi ha ni treva ni quarter. Massacrar, esmicolar, perquè només quedi silenci i terror.

Nicolas Bellec, sergent de la Guàrdia Nacional, nota una esgarrifança a l'esquena. El cap ple d'imatges espantoses. S'arronsa d'espatlles, sacseja el cap per conjurar el tremolor que li corre sota la

pell. Els dos camarades avancen davant seu, arrossegant els peus, amb el cap cot, esgotats com ell. S'afanya a atrapar-los, malgrat la fatiga, i ara avancen tots tres al mateix ritme, amb un pas vacil·lant i pesat, com si coixegessin de les dues cames.

Quan arriben al moll de Passy, els acull un airet fresc, i els tres homes es treuen els quepis per deixar que els cabells se'ls eixuguin i onegin al vent. El Roig tanca un moment els ulls. Que bé que s'hi està, malgrat tot. Gairebé podria oblidar on som, murmura. El Sena flueix en la foscor, llepant la riba. Al peu del pont de Grenelle hi ha amarrada una xalana que fa de dormitori de la barricada que bloqueja el moll. Fora d'aquí!, crida un home.

—Sergent Bellec, del 105è. Tenim un salconduit.

Se sent moviment darrere l'alta paret de llambordes i carros bolcats. Tres siluetes es recolzen al parapet, apuntant-los amb els fusells. D'un pas estret, surten dos homes que avancen cap a ells. Un d'ells porta una llanterna, amb el braç alçat ben amunt. L'altre apunta la baioneta en direcció a Nicolas, que se'ls ha acostat amb l'ordre de la missió a la mà. L'home escruta el document. Sospira, sacseja el cap. Un galó mig descosit diu que és tinent.

—Què hi feieu allà fora a aquestes hores? El general Dombrowski, eh? Un salconduit per executar una missió de la més gran importància? I què heu fet? Heu anat a collir floretes a Versailles?

—Els hem fet saltar un canó al Bosc. I munició. I ara ens agradaria anar a dormir una estona.

—Ah, l'heu fet vosaltres, aquell enrenou? Un canó? Només un? Què era?

—Una peça del 12. L'havien portat fins a la porta d'Auteuil, estava camuflat entre els arbres. S'ha passat el dia bombardejant les muralles i el barri.

—Almenys aquell no ens matarà. Gairebé resulta reconfortant.

El tinent abaixa la llanterna, que deixa penjant a l'extrem del braç, i li torna el paper a Nicolas. Amb un gest cansat els indica que poden passar. El balanceig del llum projecta una lluïssor pàl·lida

contra la barricada que fa que sembli una pila de ruïnes. Mentre s'allunyen, el tinent els desitja que dormin bé.

—Jo em dic Grelier. Tinent Augustin Grelier.

Nicolas es gira i el veu, recolzat en un fanal, amb la llanterna a terra. Només se li veu el rostre enfonsat, una calavera en un cos ben viu.

—Sempre dic el meu nom a tots els que em trobo. Potser els que sobreviuran es recordaran de mi i aniran a explicar als meus pares el que he fet. Tenen una petita granja a Roissy. És lluny, però el camí és bo.

La veu li ha canviat. Ja no té aquell to fred, aquella aspror solemne. Com si l'oficial hagués abandonat els seus atributs. És la veu d'un home jove, i en aquesta nit de silenci esquerdat per les explosions, es nota que li tremola una mica.

—Quina bestiesa, oi?

—Bellec. Nicolas Bellec. De Saint-Pabu. És molt lluny, al nord de la Bretanya, a prop de la ria Benoît, i amb prou feines hi ha camí. No sé qui es recordarà de nosaltres. Potser els que ens estimen.

El tinent Grelier esclata a riure.

—Aleshores ho tenim pelut!

Mentre s'allunya, Nicolas el saluda amb la mà, amb un gest que la foscor absorbeix. Adrien obre la marxa arrossegant els peus, amb ganes d'anar-se'n a dormir. Fa estona que no diu res, i la seva figura que trontolla a cada pas podria fer creure que està borratxo o que dorm mentre camina. El Roig balanceja el seu cos voluminós al costat de Nicolas, amb un posat taciturn, i no para d'assenir i negar amb el cap com si tingués una conversa desoladora amb ell mateix. Arriben a la cantonada amb la Rue du Commerce i s'aturen al costat d'una carreta bolcada, al darrere de la qual hi ha dos canons capiculats amb les respectives caixes de munició. També hi ha dos homes asseguts en unes butaques, fumant amb pipa, amb el fusell a la falda. No parlen, s'estan immòbils, amb la

mirada perduda i el cap a una altra banda, potser endormiscats. Aixequen el cap i reconeixen Adrien, el saluden amb un gest de la mà, mentre remuguen alguna cosa i tornen a caure en el seu silenci lúgubre.

Més enllà se sent una riallada, protestes apagades, un atac de tos. L'acantonament del 105è queda molt a prop, darrere l'ajuntament, un magatzem abandonat on dos acaparadors, comerciants importants del mercat de Les Halles, havien amagat tones i tones de farina durant el setge per especular amb la pujada del preu. A finals de març, una nit que carregaven una carreta, es van veure sorpresos per una patrulla que els va afusellar a l'acte, sota els aplaudiments i les escopinades de la multitud atreta per aquell enrenou. Adrien s'allunya sense girar-se, mentre els diu bona nit. El Roig i Nicolas observen com desapareix en la foscor i al cap d'un moment torna a aparèixer sota la llum d'un fanal, l'únic que hi ha al carrer, immensa estrella solitària vacil·lant en aquestes tenebres. I es queden un moment plantats allà, a prop dels dos canons inútils, dels dos homes prostrats a les seves butaques.

—Ben mirat, és ben trist —diu el Roig.

Nicolas intenta distingir-li els trets del rostre, però només veu la massa hirsuta de cabells i de barba que desborda del quepis. No hauria dit mai que aquest colós pogués experimentar la més mínima tristesa, la més fugaç melancolia, ni tan sols que fos capaç de fer servir paraules així. El sent sospirar i dir:

—Com acabarà tot això.

Nicolas busca alguna cosa per dir, una mentida, alguna d'aquelles frases grandiloqüents amb què s'emborratxen a les assemblees i els centres obrers, però no troba res, perquè no té forces i perquè a aquestes altures ja sap que amb paraules no es pot vèncer la misèria.

—Què vols que et digui?

El camarada li posa una mà grossa i pesada a l'espatlla.

—Res, no t'hi cansis. Anem a dormir una mica... Demà serà un altre dia i intentarem tornar a veure la posta de sol.

–Ets un poeta, amic meu.

–De vegades, però no dura mai gaire temps. Què, som-hi? Ja farem frases boniques demà.

El Roig ofega un badall amb les mans i s'estira.

–No trobes que ja hem caminat prou, per avui?

S'acomia de Nicolas amb un cop a l'esquena i se'n va amb el seu pas lent, gairebé silenciós. Desapareix a la cantonada d'una botiga que diu Fusta i Carbó. Aleshores Nicolas fa mitja volta i remunta el carrer mirant d'arrencar una mica d'energia a les cames fatigades per caminar més de pressa. Seria capaç d'orientar-se per aquest laberint de carrerons amb els ulls tancats. A la llunyania, davant seu, sent una locomotora que esbufega i de cop fa grinyolar els frens. Es pregunta quin tren pot circular, a aquestes hores, i per anar on? Aleshores se li acut pensar en el tren blindat de què se sent parlar des de fa dies i en el qual ja ningú vol creure. De seguida arriba al peu del viaducte i s'esmuny, amb el cor que li batega fort, sota el pont de ferro.

De cop i volta té la sensació que la nit no és tan profunda. Entre les façanes flota un vapor pàl·lid, una claror polvoritzada. Rue de Constantine, número 10. És aquí.

El gener passat, quan el gel s'enganxava als vidres i Nicolas es llevava per reanimar el foc a l'estufa, despertat pel primer tren que sortia de l'estació de Montparnasse, i després tornava al llit al costat de Caroline, que rebia amb un grunyit el seu cos fred, embotida en dues camises de dormir, amb els peus menuts ficats en uns mitjons gruixudíssims, sí, al gener, al fons d'aquell hivern de fam i de mort, van viure al seu quarto miserable unes quantes hores robades al cansament i a la desesperació, nits secretes que s'explicaven en veu baixa amb rialles ofegades de criatures, nits que escalfaven amb els cossos encesos per una febre molt dolça.

Agafaven els bons moments tal com venien i els estrenyien ben fort per por que s'escapessin i acabessin morint en un racó com un gat famèlic salvat del ganivet del cuiner d'algun tuguri.

Nicolas veu la finestra, a l'últim pis de l'edifici estret, i el cor se li atura un moment davant l'amagatall dels dies feliços, la seva torre de marfil.

Un vespre de finals de març, tornant de Montmartre, en un París revoltat, havien begut en cataus plens de gent que es desbordava a les voreres, una multitud feliç que cantava el futur i brindava amb gerres plenes de promeses i ballava damunt el cadàver del vell món amb vidres trencats sota els peus. Havien tornat a casa completament borratxos, arrambant-se a les portes cotxeres per petonejar-se entre rialles.

Els bons moments. Caroline. Demà al vespre tindrien un permís i intentarien tornar-hi a creure durant una estona.

Nicolas sempre contempla al marc fosc de la finestra. Li agrada que s'hi encengués la claror d'una espelma i que hi aparegués Caroline per cridar-lo amb un gest. Però en la foscor no brilla res, i es recrimina esperar així que es produeixi un impossible, igual que als contes s'espera l'aparició d'un prodigi al fregar una llàntia. Aleshores s'aixeca el coll de la guerrera i s'encamina cap a l'acantonament del batalló, amb el cap cot, estrenyent amb força la corretja del fusell per infondre's valor. Apressa el pas enmig de les tenebres, on brilla de tant en tant un fanal de gas o una llanterna penjada al damunt d'una porta. Algun cop ensopega amb una llamborda que sobresurt o amb una rodera. Passen gats que fugen, empassats immediatament per la nit, i rates que troten per les cunetes deixant anar els seus xisclets aguts i sinistres enmig de la foscor.

Dos llums de petroli marquen l'entrada de l'acantonament on van instal·lar el 105è. El sentinella dorm, repenjat al costat de la porta, amb el fusell de través sobre les cames. Nicolas es capbussa a l'aire espès dels dormitoris, on tremolen unes quantes flames, enmig de la pudor de cansament i de porqueria que regna immòbil allà dintre. Així que s'ha alliberat de l'equipament, la fatiga el propulsa sobre la màrfega i la son l'estaborneix abans que hagi tingut temps de girar-se.